

PATVIRTINTA
Mažeikių rajono savivaldybės tarybos
2021 m. sausio 29 d. sprendimu Nr. T1-9

**MAŽEIKIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS
STEBĖSENOS 2019 METŲ ATASKAITA**

TURINYS

1. BENDROJI DALIS	4
1.1. GYVENTOJŲ DEMOGRAFINĖ SITUACIJA	4
1.2. PAGRINDINĖS GYVENTOJŲ MIRTINGUMO PRIEŽASTYS	5
2. SAVIVALDYBĖS SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS	6
3. SAVIVALDYBĖS PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ.....	10
3.1. IŠVENGIAMAS MIRTINGUMAS	10
3.2. ASMENŲ, ŽUVUSIŲ AR SUNKIAI SUŽALOTŲ DĖL NELAIMINGŲ ATŠITIKIMŲ DARBE, SKAIČIUS	11
3.3. ORO TARŠA.....	12
IŠVADOS.....	16
REKOMENDACIJOS	17

IVADAS

Visuomenės sveikatos stebėseną Mažeikių rajono savivaldybėje vykdoma remiantis Bendraisiais savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatais, patvirtintais Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. rugpjūčio 11 d. įsakymu Nr. V-488 „Dėl Bendrųjų savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos nuostatų patvirtinimo“.

Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2019 metų ataskaita (toliau – Ataskaita) skirta įvertinti Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų sveikatos ir sveikatą lemiančių veiksnių būklę, Sveikatos strategijos tikslų ir uždavinių bei Mažeikių rajono savivaldybės nustatytų visuomenės sveikatos prevencinių kryptių įgyvendinimo rezultatus. Ja siekiama apžvelgti dabartinę gyventojų demografinę situaciją, įvardyti gyventojų mirtingumui aktualius aspektus, identifikuoti svarbiausias problemines visuomenės sveikatos sritis ir kryptis, teikti duomenimis grįstas rekomendacijas.

Ataskaitoje pateikiami 2019 m. gyventojų demografinę būklę ir visuomenės sveikatos būklę atspindintys rodikliai iš valstybės perduotų savivaldybėms visuomenės sveikatos stebėsenos baigtinio 51 unifikuoatų rodiklių sąrašo. Jis skirtas Sveikatos strategijoje iškeltų tikslų įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenai (rodiklių reikšmės pateikiamos 1 lentelėje):

Ataskaita parengta naudojantis viešai prieinamais sveikatos statistikos duomenų šaltiniais:

- Lietuvos statistikos departamento oficialiosios statistikos portalo duomenimis;
- Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenimis: informacine sistema STAT.HI.LT (Privalomojo sveikatos draudimo fondo informacinės sistemos (PSDF IS) duomenys) ir Lietuvos sveikatos rodiklių informacine sistema SRS (Privalomojo sveikatos draudimo informacinės sistemos (SVEIDRA) duomenys);
- Valstybinės darbo inspekcijos duomenimis;
- Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis;

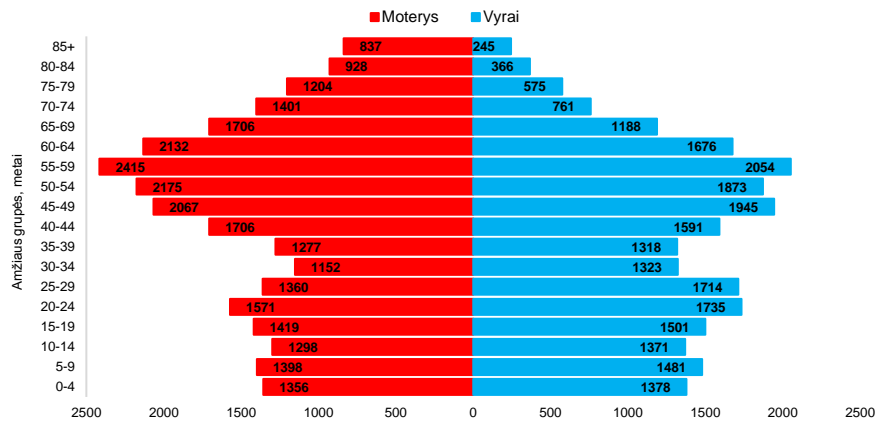
Pažymėtina, kad viešai tiekiamo geriamojo vandens ir nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumo vartotojams (proc.) rodiklių duomenis teikia Savivaldybės įstaiga – vandentvarkos bendrovė UAB „Mažeikių vandenys“ – Ataskaitoje šie rodikliai „šviesoforo“ principu neinterpretuojami (jų palyginti su kitų savivaldybių duomenimis nėra galimybės).

1. BENDROJI DALIS

1.1. GYVENTOJŲ DEMOGRAFINĖ SITUACIJA

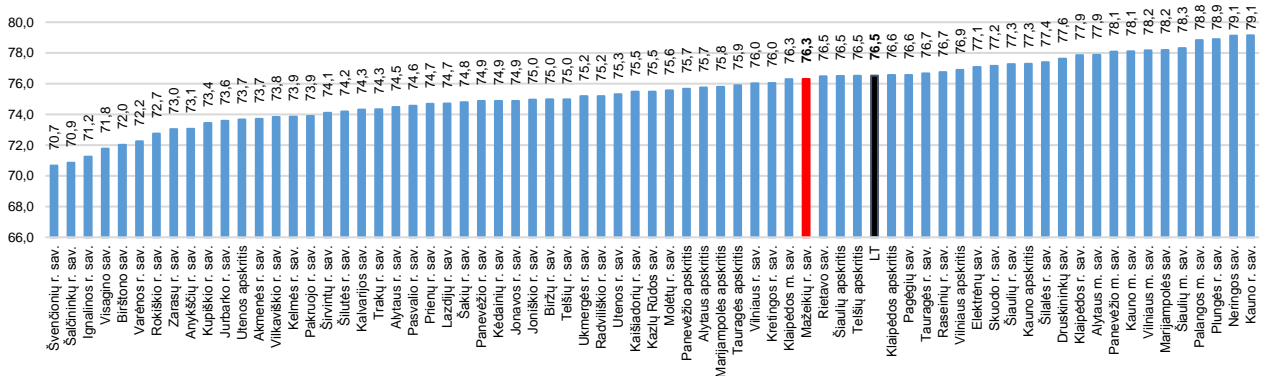
2019 m. Mažeikių rajono savivaldybėje vidutinis metinis gyventojų skaičius buvo 51 277 gyventojai, t. y. 576 gyventojais mažiau nei 2018 m. 30,5 proc. visų Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų gyveno kaimo gyvenamosiose vietovėse, moterys sudarė 53 proc. visų gyventojų.

2019 m. pradžioje Mažeikių rajono savivaldybėje didžiausias gyventojų skaičius buvo 55–59 metų amžiaus grupėje. Iki 40 metų amžiaus vyrų buvo daugiau nei moterų. Savivaldybėje gyvena daugiau vaikų iki 19 metų amžiaus (21,75 proc.) nei pensinio amžiaus žmonių (17,89 proc.), tai parodo, kad Mažeikių rajono gyventojai jaunėja (1 pav.).

1 pav. Mažeikių raj. sav. gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes ir lytį 2019 m. pradžioje. (Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas)

2019 m. savivaldybėje gimė 529 kūdikiai – 20 daugiau negu 2018 m. Gimstamumo rodiklis rajone buvo 10,32/1 000 gyventojų (Lietuvoje – 9,8/1 000 gyv.). 2019 m. Mažeikių rajone mirė 638 asmenys (311 vyrų (48,75 proc.) ir 327 moterys (51,25 proc.). Mirtingumo rodiklis 1 000 gyventojų buvo 12,44 (Lietuvoje – 13,7). Apibendrinant 2019 m. Mažeikių rajono gimimų ir mirčių rodiklius, nustatyta, kad natūrali gyventojų kaita buvo neigiama (–109 asmenys). Stebint socioekonominę situaciją savivaldybėje – ilgalaikio nedarbo lygis apie 1,5 karto viršijo Lietuvos rodiklį, socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1 000 gyventojų siekė 33,1 (Lietuvoje – 23,1), mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 gyventojų taip pat viršijo Lietuvos vidurkį (Mažeikių rajone – 74,8, Lietuvoje – 68,2), mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1 000 gyventojų siekė 157,2 (Lietuvoje – 146,6). 2019 m. Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė buvo 76,3 metai (Lietuvoje – 76,5) (2 pav.).

2 pav. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė 2019 m. (Šaltinis: Higienos institutas)

Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Mažeikių rajono savivaldybėje dar nėra pasiekusi Sveikatos strategijoje numatytą reikšmę. Sveikatos strategijoje šalies siektina reikšmė iki 2025 m. – 77,5 metai.

1.2. PAGRINDINĖS GYVENTOJŲ MIRTINGUMO PRIEŽASTYS

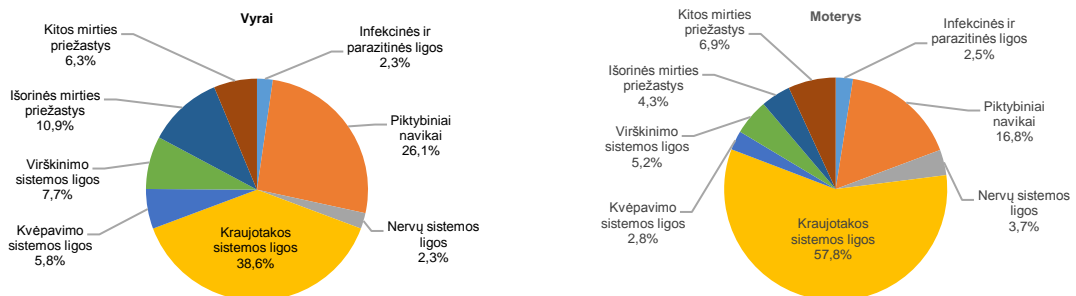
Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų mirties priežasčių struktūra jau daugelį metų išlieka nepakitusi. Trys pagrindinės mirties priežastys – kraujotakos sistemos ligos, piktybiniai navikai ir išorinės mirties priežastys – 2019 m. sudarė 77,2 proc. visų mirties priežasčių. Nuo kraujotakos sistemos ligų mirė apie pusė, t. y. 48,4 proc., nuo piktybinių navikų – 21,3 proc., o dėl išorinių mirties priežasčių – 7,5 proc. visų mirusiųjų.

Vyrų mirties priežastys. 2019 m. Mažeikių rajono savivaldybėje mirė 311 vyrų. Vyrų mirtingumo rodiklis 2019 m. buvo 5/1 000 vyrų (2018 m. – 13/1 000 vyrų). Daugiausia (38,6 proc.) vyrų mirė nuo kraujotakos sistemos ligų (3 pav.), iš kurių 43,3 proc. mirė nuo išeminės širdies ligos, 14,2 proc. – smegenų infarkto. Vyrų mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis 2019 m. buvo 1,9/1 000 vyrų ir lyginant su 2018 m. (5,2/1 000 vyrų) sumažėjo apie 3 kartus.

Nuo piktybinių navikų 2019 m. mirė 81 vyras, t.y. 26,1 proc. visų mirusių vyrų. Daugiausiai vyrų mirė nuo bronchų ir plaučių piktybinių navikų, storosios žarnos ir priešinės liaukos (prostatos) piktybinių navikų. Vyrų mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis 2019 m. buvo 1,3/1 000 vyrų ir lyginant su 2018 m. (4/1 000 vyrų) sumažėjo 3 kartus.

10,9 proc. visų 2019 m. mirusių vyrų žuvo dėl išorinių mirties priežasčių. Iš 34 vyrų, 35,3 proc. mirė dėl nelaimingų atsitikimų (apima transporto įvykius, nukritimus, paskendimus, užspringimus, atsitiktinius apsinuodijimus), 35,3 proc. nuo savižudybių. 2019 m. vyrų mirtingumo rodiklis nuo išorinių mirties priežasčių, lyginant su 2018 m., 2 kartus sumažėjo ir buvo 5/1 000 vyrų (2018 m. – 12,7/1 000 vyrų).

Ketvirtoje vietoje vyrų mirties priežasčių struktūroje yra virškinimo sistemos ligos. 2019 m. nuo jų mirė 24 vyrai, t.y. 7,7 proc. visų mirusių vyrų. Daugiausia vyrų mirė nuo kepenų fibrozės ir cirozės. Vyrų mirtingumo nuo virškinimo sistemos ligų rodiklis 2019 m. buvo 0,4/1 000 vyrų (2018 m. – 0,7/1 000 vyrų).

3 pav. Mirties priežasčių struktūra pagal lytį Mažeikių rajono savivaldybėje, 2019 m.

(Šaltinis: Higienos institutas)

Moterų mirties priežastys. 2019 m. Mažeikių rajono savivaldybėje mirė 327 moterys. Moterų mirtingumo rodiklis 2019 m. buvo 4,7/1 000 moterų (2018 m. – 12/1 000 moterų). Daugiausia moterų mirė (57,8 proc.) nuo kraujotakos sistemos ligų (3 pav.), iš kurių 52,9 proc. mirė nuo išeminės širdies ligos. Moterų mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis 2019 m. buvo 2,7/1 000 moterų (2018 m. – 7,9/1 000 moterų).

Nuo piktybinių navikų 2019 m. mirė 55 moterys ir tai sudarė 16,8 proc. visų mirusių moterų. Iš jų daugiausia mirė nuo kasos, kiaušidės bei storosios žarnos piktybinių navikų. Moterų mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis 2019 m., lyginant su 2018 m., sumažėjo 2,5 karto ir buvo 0,7/1 000 moterų (2018 m. – 1,8/1 000 moterų).

Trečioje vietoje moterų mirties priežasčių struktūroje yra virškinimo sistemos ligos. Nuo jų 2019 m. mirė 17 moterų ir tai sudarė 5,2 proc. visų mirusių moterų. Moterų mirtingumo nuo virškinimo sistemos ligų rodiklis 2019 m. buvo 0,2/1 000 moterų (2018 m. – 0,5/1 000 moterų).

Dėl išorinių mirties priežasčių 2019 m. mirė 14 moterų ir tai sudarė 4,3 proc. visų mirusių moterų. 57 proc. moterų mirė dėl nelaimingų atsitikimų (apima paskendimai, transporto įvykiai,

nukritimai, užspringimai). Moterų mirtingumo nuo išorinių mirties priežasčių rodiklis 2019 m. buvo 0,2/1 000 moterų ir lyginant su 2018 m. (0,3/1 000 moterų) sumažėjo. Dėl išorinių mirties priežasčių moterų mirė 2,5 kartus mažiau negu vyrų.

Vaikų mirties priežastys. 2019 m. mirė 1 8 metų amžiaus mergaitė. Vaikas mirė dėl eismo įvykio. 2019 m. mirė 3 kūdikiai (vaikų iki 1 metų), lyginant su 2018 m., 1 kūdikiu daugiau. Pagrindinės kūdikių mirties priežastys buvo perinatalinio periodo ligos (66,7 proc.) ir įgimtos formavimosi ydos (33,3 proc.).

2. SAVIVALDYBĖS SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS

Pagrindinio rodiklių sąrašo (toliau PSR) analizė ir interpretavimas („šviesoforo“ kūrimas) atliekamas palyginant Mažeikių rajono savivaldybės rodiklius su Lietuvos vidurkiu ir pateikiamas 1 lentelėje „Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis 2019 m.“.

Atsižvelgiant į LSS išskeltus uždavinius tikslams pasiekti bei remiantis 1 lentelėje pateiktomis rodiklių reikšmėmis, matoma, kad Mažeikių rajono savivaldybėje:

1.1. Uždavinio „**sumažinti skurdo lygį ir nedarbą**“ rodikliai ryškiai nesiskiria nuo Lietuvos vidurkio. Bandymų žudytis rodiklis 100 000 gyv. patenka į žaliąją zoną.

1.2. Uždavinio „**sumažinti socialinę – ekonominę gyventojų diferenciaciją šalyje ir bendruomenėse**“ rodikliai ženkliai nesiskiria nuo Lietuvos vidurkio, tačiau sergamumas tuberkulioze rodiklis 100 000 gyv. 46 proc. viršijo Lietuvos vidurkį.

2.1. Uždavinio „**kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą**“ rodikliai ryškiai nesiskiria nuo Lietuvos vidurkio, tačiau išsiskiria didesnis asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv. Šis rodiklis patenka į zoną, atspindinčią prasčiausią situaciją – į raudonąją zoną.

2.2. Uždavinio „**kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį**“ rodikliai yra mažesni už Lietuvos vidurkį. Mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo 100 000 gyv. rodiklis 2,5 karto yra mažesnis už Lietuvos vidurkį ir patenka į zoną, atspindinčią geriausią situaciją – į žaliąją zoną.

2.3. Uždavinio „**mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių**“ rodikliai daugeliu atvejų yra geresni už Lietuvos vidurkį, tik išsiskiria šiek tiek didesnis transporto įvykiuose patirtų traumų skaičius 100 000 gyv. Tačiau mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis 100 000 gyv. 2 kartus mažesnis už Lietuvos vidurkį ir patenka į zoną, atspindinčią geriausią situaciją – į žaliąją zoną.

2.4. Uždavinio „**mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą**“ rodiklis, atspindintis į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekį (kg), tenkantį 1 km², ženkliai viršija Lietuvos vidurkį ir patenka į savivaldybių sąrašą, kuriose stebimas rodiklis rodo prasčiausią situaciją.

3.1. Uždavinio „**sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą**“ rodikliai yra artimi Lietuvos vidurkiui.

3.2. Uždavinio „**skatinti sveikos mitybos įpročius**“ rodiklis yra didesnis už Lietuvos vidurkį. ir patenka į zoną, atspindinti geriausią situaciją – į žaliąją zoną.

4.1. Uždavinio „**užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais**“ visi rodikliai patenka į zoną, atspindinčią geriausią situaciją – į žaliąją zoną.

4.2. Uždavinio „**plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą**“ rodikliai ryškiai nesiskiria nuo Lietuvos vidurkio, o sergamumas daugeliui vaistų atsparia tuberkulioze 100 000 gyv. buvo mažesnis nei Lietuvos vidurkis.

4.3. Uždavinio „**pagerinti motinos ir vaiko sveikatą**“ rodikliai daugeliu atvejų yra geresni už Lietuvos vidurkį.

4.4. Uždavinio „**stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę**“ rodikliai yra geresni už Lietuvos vidurkį.

1 lentelė. Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos rodiklių profilis 2019 metais

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: savivaldybė / Lietuva
1	2	3	4	5	6
Strateginis tikslas – pasiekti, kad 2025 m. šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai					
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	76,3	76,5	70,7	79,1	1
Išvengiamas mirtingumas	36,8	31,7	22,1	39,9	1,2
1 TIKSLAS. Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį					
1.1. Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą					
Mirtingumas dėl savižudybių (X60-X84) 100 000 gyv.	25,4	23,5	0	97,8	1,1
Standartizuotas mirtingumo dėl savižudybių rodiklis (X60-X84) 100 000 gyv.	26,4	23	0	119,4	1,1
Bandymų žudytis skaičius (X60-X64, X66-X84) 100 000 gyv.	19,5	37,1	3	121,4	0,5
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1 000 gyv.	74,8	68,2	35,2	273	1,1
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1 000 gyv. *					
Ilgalaikio nedarbo lygis	2,8	1,9	0,3	6,4	1,5
Gyventojų skaičiaus pokytis 1 000 gyv.	- 8,6	0	- 34,8	28,4	0
1.2. Sumažinti socialinę – ekonominę gyventojų diferenciaciją šalyje ir bendruomenėse					
Mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V01-Y98) 100 000 gyv.	93,6	85,7	28,6	195,5	1,1
Standartizuotas mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklis (V01-Y98) 100 000 gyv.	95,5	83,6	20,9	215,7	1,1
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1 000 gyv.	157,2	146,6	42	350,4	1,1
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1 000 gyv.	33,1	23,1	1,7	81,9	1,4
Sergamumas (nauji atvejai) tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	44,9	31,3	0	79,6	1,4
Sergamumas (nauji atvejai ir recidyvai) tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	52,7	36	0	100,9	1,5
2 TIKSLAS. Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką					
2.1. Kurti saugias darbo ir sveikas buitines sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą					
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv.	1,2	1	0	2,9	1,2
Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00-W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyv.	144,7	145,7	92,6	197,2	1
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyv.	64,9	61,6	42,2	146,4	1,1
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00-A08) 10 000 gyv.	28,7	72	0	118,7	0,4
2.2. Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį					
Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo (W65-W74) 100 000 gyv.	2	4,9	0	24,2	0,4
Standartizuotas mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65-W74) 100 000 gyv.	1,5	4,8	0	25,2	0,3
Mirtingumas dėl nukritimo (W00-W19) 100 000 gyv.	13,7	15,5	0	73,3	0,9
Standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00-W19) 100 000 gyv.	14,7	15,2	0	123,5	1

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: savivaldybė / Lietuva
1	2	3	4	5	6
2.3. Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių					
Mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V99) 100 000 gyv.	3,9	7,7	0	48,5	0,5
Standartizuotas mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis (V00-V99) 100 000 gyv.	4,7	7,6	0	58,9	0,6
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00-V09) 100 000 gyv.	2	2,3	0	13,5	0,9
Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00-V99) skaičius 100 000 gyv.	85,8	66,7	8,8	163,6	1,3
2.4. Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą					
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis (kg), tenkantis 1 km ²	17 770	970	0	34 386	18,3
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams, proc.	65	nėra	nėra	nėra	nėra
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams, proc.	67	nėra	nėra	nėra	nėra
3 TIKSLAS. Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą					
3.1. Sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą					
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu 100 000 gyv.	2	2,9	0	12,6	0,7
Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu 100 000 gyv.	2,6	3	0	16,2	0,9
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyv.	25,4	19,1	0	79,5	1,3
Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu 100 000 gyv.	26,7	18,5	0	71,4	1,4
Nusikalstamos veiklos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai) 100 000 gyv.	39	74,1	0	350	0,5
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstiti mažmenine prekyba tabako gaminiiais	195,7	199,2	70,1	395	1
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstiti mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	184,4	171,3	49,9	374,3	1,1
3.2. Skatinti sveikos mitybos įpročius					
Kūdikių, išimtinai žindyti iki 6 mėn. amžiaus, dalys (proc.)	42,9	37,8	1,4	62,1	1,1
4. TIKSLAS. Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius					
4.1. Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais					
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1 000 gyv.	28,6	31,4	15,5	56,8	1,2
Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1 000 gyv.	5,3	7	3,4	10,5	0,8
4.2. Plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą					
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	2,9	2	1,6	6	1,5
Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyv.	6,2	7,2	2,5	13,5	0,9
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyv.	9,2	9,5	6,6	11,8	1
Sergamumas (nauji atvejai) daugeliui vaistų atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	0	3,3	0	13,1	0
Sergamumas (nauji, recidyvai, grįžę po nutraukto gydymo, grįžę po nesėkmingo gydymo, atvykusieji iš kito krašto) daugeliui vaistų atsparia tuberkulioze (A15-A19) 100 000 gyv.	2	5,7	0	14,5	0,4
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20-B24, Z21, A50-A54, A56) 100 000 gyv.	1,2	2	0	4,9	0,6

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: savivaldybė / Lietuva
1	2	3	4	5	6
4.3. Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą					
Kūdikų (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1 000 gyvų gimusių kūdikių	5,7	3,3	0	16,7	1,7
2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepavimo apimtys, proc.	95,4	92,7	86,4	100	1
1 metų amžiaus vaikų difterijos, stabligės, kokliušo, poliomielite, Haemophilus influenzae B skiepavimo apimtis (3 dozės), proc.	93,6	92,1	66,7	100	1
Tikslinės populiacijos (6-14 m.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, proc.	8,7	15	1,6	57	0,6
Vaikų, neturinčių eduoones pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	29,1	20	9,5	30,9	1,5
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1 000 gyv.	3,8	3,9	0	14	1
4.4. Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę					
Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv.	60,3	748	400,9	1 466,6	0,1
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv.	673,3	733	575,1	1 467,1	0,9
Mirtingumas nuo piktybinių navikų (C00-C96) 100 000 gyv.	265,2	287,8	199,4	439,9	0,9
Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų (C00-C97) rodiklis 100 000 gyv.	272,9	273,5	210	366,2	1
Mirtingumas nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) 100 000 gyv.	161,9	176,1	28,6	568,2	0,9
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų (I60-I69) rodiklis 100 000 gyv.	181	172,4	48,1	455,9	1
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	59	61,2	29,4	106,8	1
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), 2 metų bėgyje dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio programoje	61,6	52,9	18,4	73,2	1,2
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), 3 metų bėgyje dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinėje programoje	65,8	56,4	31,3	78,8	1,2
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), 2 metų bėgyje dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos programoje	57,1	56,3	32,3	69,4	1
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi širdies kraujagyslių ligų didelės rizikos grupės prevencijos programoje	47,5	48,2	28,2	66,3	1

*nuo 2019 m. rodiklis SD nebeteikiamas

3. SAVIVALDYBĖS PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ

3.1. IŠVENGIAMAS MIRTINGUMAS

Išvengiamas mirtingumas – tai mirtingumas, nulemtas ligų ar būklių, kurių galima išvengti taikant efektyvias prevencines, diagnostikos ir gydymo priemones. Remiantis duomenimis apie išvengiamą mirtingumą, galima spręsti apie sveikatos priežiūros ir sveikatos politikos įtaką gyventojų sveikatai bei numatyti naujas veiksmų kryptis.

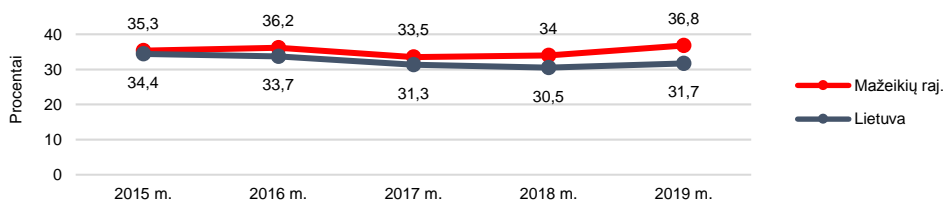
Mažas mirtingumas nuo pagydomų ligų rodo veiksmingą asmens sveikatos priežiūrą, nuo prevencinėmis priemonėmis išvengiamų ligų – sveikatos politikos ir prevencinių programų efektyvumą.

2 lentelėje pateikiamos išvengiamos mirties priežastys, kaip sveikatos priežiūros sistemos efektyvumo ir kokybės indikatoriai, atrinktos pagal intervencijų veiksmingumą ir sveikatos priežiūros paslaugų teikėjus. Tad pagal 5–64 m. amžiaus asmenų mirtingumą nuo trachėjos, bronchų ir plaučių vėžio ir nelaimingų atsitikimų dėl transporto įvykių ir 15–64 m. amžiaus asmenų mirtingumą nuo kepenų cirozės galima vertinti sveikatos politikos rezultatus. Vienuolika kitų mirties priežasčių minėtose amžiaus grupėse apibūdinamos kaip asmens sveikatos priežiūros kokybės rodikliai.

2 lentelė. Išvengiamos mirties priežastys apibrėžtose amžiaus grupėse ir paslaugų teikėjai bei priemonės šioms mirties priežastims išvengti

Pagydomos ligos (būklės)	Amžiaus grupė	Priemonės, paslaugų teikėjai
Tuberkuliozė	5–64	Vakcina, kontrolės programos, ilgalaikis stebėjimas
Gimdos kaklelio piktybiniai navikai	15–64	Patikrų programa, pirminė sveikatos priežiūra
Lėtinės reumatinės širdies ligos	5–64	Stacionarinė ir pirminė sveikatos priežiūra
Kvėpavimo organų ligos	1–14	Pirminė sveikatos priežiūra, stacionarinė sveikatos priežiūra
Astma	5–44	Pirminė sveikatos priežiūra, stacionarinė sveikatos priežiūra
Apendicitas	5–64	Stacionarinė sveikatos priežiūra, chirurginė pagalba
Pilvinė išvarža	5–64	Stacionarinė sveikatos priežiūra, savalaikė chirurginė pagalba
Tulžies pūslės akmenligė ir cholecistitas	5–64	Stacionarinė sveikatos priežiūra, savalaikė chirurginė pagalba
Hipertenzinė liga ir smegenų kraujotakos sutrikimai	35–64	Pirminė sveikatos priežiūra, intervencinės sveikatos programos
Nėščiųjų ir gimdyvių mirtys	15–54	Nėščiųjų profilaktinė apžiūra, gimdymo pagalba
Mirtys neonataliniu laikotarpiu	0–27	Antenatalinė, ankstyva neonatalinė sveikatos priežiūra
Prevencinėmis priemonėmis išvengiamos ligos (būklės)		
Trachėjos, bronchų ir plaučių piktybiniai navikai	5–64	Sveikatos ugdymas, rūkymo kontrolė
Kepenų cirozė	15–64	Alkoholio kontrolės, sveikatos ugdymo programos
Traumos, susijusios su transporto įvykiais	5–64	Nelaimingų atsitikimų prevencijos programos, skubios pagalbos suteikimo paslaugos

Mažeikių rajone 2019 m. dėl išvengiamų priežasčių mirė 235 asmenys, tai sudarė 36,8 proc. 0–64 m. amžiaus žmonių mirčių (Lietuvoje – 12 141 asmenys, t.y. 31,7 proc.). Analizuojant paskutinius penkerius metus – savivaldybės išvengiamo mirtingumo rodiklis viršijo Lietuvos vidurkį ir 2019 m. 16 proc. buvo didesnis (4 pav.).

4 pav. Išvengiamas mirtingumas Mažeikių raj. sav. ir Lietuvoje 2015–2019 m. (proc.)

(Šaltinis: Higienos institutas)

3 lentelėje matyti, kad Mažeikių rajone 2019 m., lyginant su 2018 m., 1,5 karto sumažėjo mirčių nuo gimdos kaklelio piktybinių navikų, 2 kartus – nuo krūties piktybinių navikų, 3 kartus – nuo gerklų, trachėjos, bronchų ir plaučių piktybinių navikų. Tačiau mirtingumas nuo gaubtinės žarnos piktybinių navikų padidėjo 11 proc. Ženkliai sumažėjo mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų.

Analizuojant mirtingumą dėl cukrinio diabeto paskutinius penkerius metus matyti, kad didžiausiais mirtingumo rodiklis buvo registruotas 2018 m. Mirtingumas dėl lėtinių apatinių kvėpavimo sistemos ligų nuosekliai mažėjo (3 lentelė).

3 lentelė. Išvengiamų ir pagydomų ligų mirtingumas 100 000 gyv. Mažeikių raj. sav. 2015–2019 m.

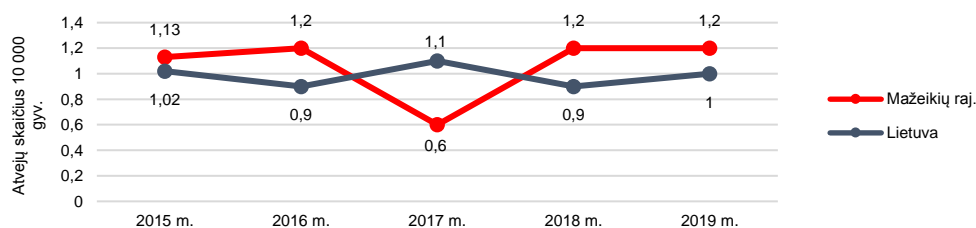
Mirties priežastis	Metai				
	2015	2016	2017	2018	2019
Cukrinis diabetas (E10-E14)	3,63	9,25	7,58	21,21	↓ 8,37
Gimdos kaklelio piktybiniai navikai (C53)	13,6	6,9	17,8	10,9	↓ 7,18
Krūties piktybiniai navikai (C50)	37,5	31,3	14,2	14,5	↓ 7,18
Gerklų, trachėjos, bronchų ir plaučių piktybiniai navikai (C32-C34)	56,3	38,8	32,2	61,7	↓ 19,8
Gaubtinės žarnos piktybiniai navikai (C18)	7,3	9,2	13,3	9,6	↑ 9,9
Kraujotakos sistemos ligos (I00-I99)	682,31	612,09	687,58	671,13	↓ 235,25
Išeminė širdies liga (I20-I25)	457,3	429	448,9	430,1	↓ 144,65
Cerebrovaskulinės ligos (I60-I69)	157,9	123,9	161	160,1	↓ 63,19
Lėtinės apatinės kvėpavimo sistemos ligos (J40-J47)	45,37	36,98	32,2	17,36	↓ 9,14
Tuberkuliozė (A15-A19)	1,81	11,1	5,68	1,93	↓ 1,52
Apsinuodijimai alkoholiu (X45)	1,81	9,25	3,79	1,93	↑ 4,57
Nelaimingi atsitikimai (V01-X59)	47,18	61,02	41,67	44,36	↓ 15,23
Savižudybės (X60-X84)	47,18	20,34	22,73	21,21	↓ 9,9
Transporto įvykiai	16,33	9,25	17,05	3,86	↓ 1,52

Mirtingumas nuo nelaimingų atsitikimų skirtingais metais skyrėsi net 1,3–3 kartai, o mirtingumo nuo tuberkuliozės skirtumas buvo net 1,2–6 kartai. Mirtingumas dėl eismo įvykių, susijusių su transportu, per paskutinius penkerius metus yra sumažėjęs ir 2019 m., lyginant su 2018 m., sumažėjo 2,5 karto. Nuo 2017 m. mažėjo mirtingumas dėl savižudybių, tačiau analizuojant mirtingumą dėl apsinuodijimų alkoholiu, matyti, kad 2019 m., lyginant su 2018 m., šis rodiklis padidėjo 2,4 kartus (3 lentelė).

Taigi visuomenės sveikatos intervencijos, skirtos mažinti alkoholio ir tabako vartojimą bei didinti saugumą keliuose, yra gyvybiškai būtinos.

3.2. ASMENŲ, ŽUVUSIŲ AR SUNKIAI SUŽALOTŲ DĖL NELAIMINGŲ ATSTITIKIMŲ DARBE, SKAIČIUS

Lietuvoje 2019 m. darbe įvyko 125 sunkūs ir 39 mirtini nelaimingi atsitikimai, iš jų 4 nelaimingi atsitikimai darbe (3 sunkūs ir 1 mirtinas) įvyko Mažeikių rajono savivaldybėje.

5 pav. Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų Mažeikių raj. sav. ir Lietuvoje 2015–2019 m.

(Šaltinis: Higienos institutas)

Lyginant paskutinius penkerius metus Mažeikių rajono ir Lietuvos asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe atvejų skaičių 10 000 darbingo amžiaus gyventojų rodiklį pastebima, kad Mažeikių rajone analizuojamas rodiklis mažiausias buvo tik 2017 m., o 2015–2016 m. ir 2018–2019 m. rajono rodiklis viršijo Lietuvos rodiklį (5 pav.).

4 lentelė. Sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe (N-1) pasiskirstymas įmonėse, įstaigose pagal priežastis Mažeikių raj. sav. 2019 m.

Priežastys	Sunkūs nelaimingi atsitikimai, atv.	Mirtini nelaimingi atsitikimai, atv.	Iš viso, atv.
Saugos ir sveikatos norminio teisės akto (darbuotojams privalomų vykdyti instrukcijų, taisyklių ir kt.) reikalavimų pažeidimas	1	0	1
Saugos ir sveikatos darbe vidinės kontrolės įmonėje nepakankamumas	1	0	1
Eismo taisyklių pažeidimas sauskeliuose	1	1	2
Iš viso:	3	1	4

Remiantis Valstybinės darbo inspekcijos duomenimis, 2019 m. Mažeikių rajone, žuvę ir sunkiai sužaloti dėl nelaimingų atsitikimų darbe buvo 4 vyrai. 25–34 m. ir 55–64 m. amžiaus grupėse sunkiai sužaloti buvo trys vyrai. Mirtinus sužalojimus darbe patyrė vienas vyras 35–44 m. amžiaus grupėje.

Analizuojant 2019 m. nelaimingų atsitikimų darbe priežastis pastebima, kad daugiausiai sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe įvyko dėl eismo taisyklių pažeidimo sauskeliuose (4 lentelė).

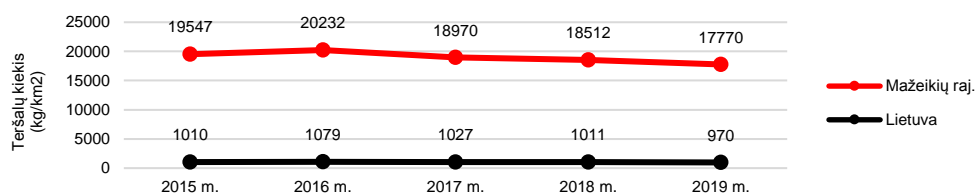
5 lentelė. Sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe (N-1) pasiskirstymas įmonėse, įstaigose pagal ekonominės veiklos rūšis Mažeikių raj. sav. 2019 m.

Įmonių ekonominės veiklos rūšys	Sunkūs nelaimingi atsitikimai, atv.	Mirtini nelaimingi atsitikimai, atv.	Iš viso, atv.
APDIRBAMOJI GAMYBA. Metalo konstrukcijų ir jų dalių gamyba	1	0	1
VANDENS TIEKIMAS, NUOTEKŲ VALYMAS, ATLIEKŲ TVARKYMAS IR REGENERAVIMAS. Nuotekų valymas	2	0	2
TRANSPORTAS IR SAUGOJIMAS. Krovininis kelių transportas	0	1	1
Iš viso:	3	1	4

Analizuojant sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe pasiskirstymą pagal ekonominės veiklos rūšis Mažeikių rajono įmonėse 2019 m. matyti, kad daugiausiai sunkių nelaimingų atsitikimų įvyko vandens tiekimo, nuotekų valymo, atliekų tvarkymo ir regeneravimo sektoriuje (5 lentelė).

3.3. ORO TARŠA

Stacionarių taršos šaltinių į aplinkos orą išmetami teršalai yra vienas svarbiausių veiksnių, sąlygojančių aplinkos oro kokybę. 2019 m. savivaldybės teritorijoje į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui, sudarė 17 770 kg. Analizuojant 2015–2019 m. laikotarpį, šis rodiklis nuo 2017 m. nuosekliai mažėjo, bet visada viršijo Lietuvos rodiklį. 2019 m. savivaldybės rodiklis 18 kartų viršijo Lietuvos vidurkį (6 pav.).

6 pav. Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis (kg/km²) Mažeikių raj. sav. ir Lietuvos duomenų palyginimas 2015–2019 m. (proc.)

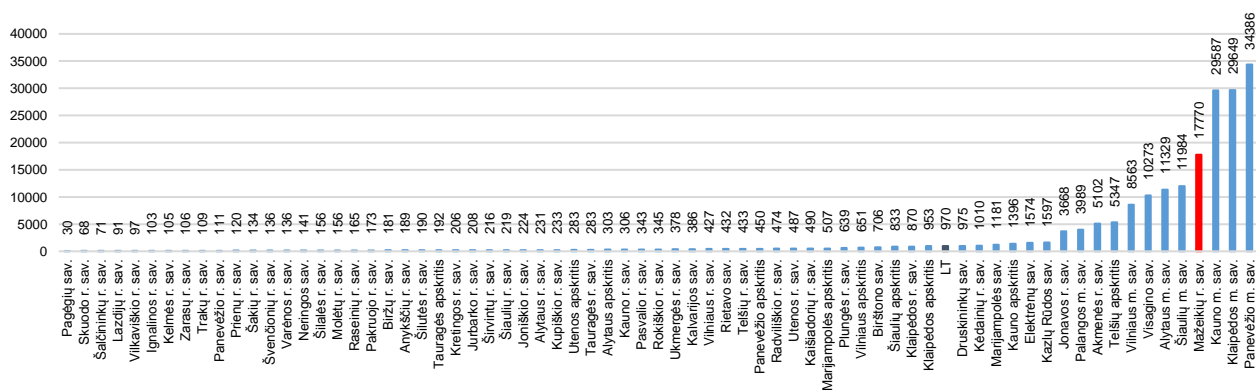
(Šaltinis: Higienos institutas)

Aplinkos apsaugos agentūros duomenimis, 2019 m. Mažeikių rajono savivaldybėje buvo užregistruota 14 įmonių ir gamyklų, kurios įtakojo didelius į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekio rodiklius (6 lentelė).

6 lentelė. Įmonės ir gamyklos, dariusios įtaką didelius į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekio rodiklius, Mažeikių raj. sav. 2019 m.

Eil. Nr.	Įmonės, gamyklos
1.	UAB „Mažeikių šilumos tinklai“, Reivyčių katilinė
2.	UAB „Mažeikių šilumos tinklai“, Mažeikių katilinė
3.	UAB „Mažeikių šilumos tinklai“, Vieکشnių katilinė
4.	AB „ORLEN Lietuva“
5.	UAB „Mažeikių lyra“
6.	AB „PIENO ŽVAIGŽDĖS“ filialas Mažeikių pieninė
7.	UAB „Ekovalis“
8.	UAB „Taumona“
9.	UAB „Datera“
10.	AB „Lietuvos geležinkeliai“ Riedmenų plovimo ūkio Bugenių plovykla
11.	UAB „Rapsoila“
12.	UAB „Taumona“ medienos paruošimo įmonė
13.	UAB „Bio wood“ padalinys Mažeikių rajone
14.	Mažeikių aglomeracija

7 paveiksle matyti, kad mažiausiai kvadratiniam kilometrui teršalų į atmosferą išmesta Pagėgių savivaldybėje – 30 kg/km², Skuodo r. sav. – 68 kg/km², Šalčininkų r. sav. – 71 kg/km². Tuo tarpu labiausiai užterštu oru kvėpuojančiomis savivaldybėmis galima vadinti Panevėžio miesto, Klaipėdos miesto ir Kauno miesto. Jose kvadratiniam kilometrui išmesta nuo 29 iki 34,4 tūkst. kg teršalų kvadratiniam kilometrui.

7 pav. Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 km², Mažeikių raj. sav. 2019 m.

(Šaltinis: Higienos institutas)

Oro kokybė vertinama lyginant išmatuotą teršalų koncentraciją su nustatytais užterštumo normomis – ribinėmis vertėmis, siektinomis vertėmis, leidžiamu viršyti dieną ar valandų skaičiumi, informavimo ir pavojaus slenksčiais. 2019 m. Lietuvoje oro kokybė buvo tiriama 17-oje automatinųjų oro kokybės tyrimų (OKT) stočių, iš kurių 1 įrengta Mažeikių gyvenamajame rajone – automatinėje oro kokybės tyrimų stotyje nepertraukiamai matuotos koncentracijos teršalų, kurių vertinimą reglamentuoja Lietuvos teisės aktai: kietųjų dalelių KD₁₀, azoto dioksido (NO₂), sieros dioksido (SO₂) ir ozono (O₃) koncentracija.

7 lentelėje pateikiamas pagrindinių aplinkos oro teršalų (kietųjų dalelių (KD₁₀), sieros dioksido (SO₂), azoto dioksido (NO₂) ir ozono (O₃)) užterštumo lygio Mažeikiuose atitikimas teisės aktais įteisintoms žmonių sveikatos apsaugai nustatytoms normoms.

7 lentelė. Statistiniai oro kokybės tyrimų rodikliai Mažeikių raj. sav. 2015–2019 m.

Metai	KD ₁₀ µg/m ³			SO ₂ µg/m ³			NO ₂ µg/m ³			O ₃ µg/m ³			
	Cvid	Cmax 24 h	P	Cvid	Cmax 24 h	Cmax 1 h	Cvid	Cmax 1 h	V	Cmax 8 h	P1	P2	Cmax 1 h
	2018 m. galiojusios normos, ribinės vertės, informavimo bei pavojaus slenksčiai, nustatyti žmonių sveikatos apsaugai												
	40	50	35 d.		125	350	40	200	18	120*		25	180/ 240
2015	29	102	17	2,9	17,1	117,1	6	68	0	137	7	5	143
2016	27	111	10	2,9	21,6	65,6	7	106	0	119	0	5	127
2017	25	77	6	4,9	24,5	108,3	7	71	0	106	0	2	114
2018	30	97	17	5,7	17,8	87	7	75	0	131	3	1	147
2019	27	84	7	10,4	41	164	7	62	0	136	5	3	146

Cvid. - vidutinė metinė koncentracija;

Cmax 1 h - didžiausia 1 val. koncentracija;

Cmax 8 h - didžiausia 8 val. periodo koncentracija;

Cmax 24 h - didžiausia paros koncentracija;

P - parų skaičius, kai buvo viršyta paros ribinė vertė;

P1 - parų skaičius, kai buvo viršyta 8 val. ozono siektina vertė, ... m.;

P2 - vidutinis metinis parų skaičius, kai buvo viršyta 8 val. Ozono siektina vertė, ... laikotarpiu;

V - valandų skaičius, kai buvo viršyta 1 val. ribinė vertė;

* - ozono siektina vertė, kuri po jos įsigaliojimo datos (2010 01 01) neturi būti viršyta daugiau kaip 25 dienas per metus, imant trijų metų vidurkį.

** - surinkta mažiau negu 90 proc. duomenų.

(Aplinkos apsaugos agentūros duomenys)

Teisės aktuose nustatytas reikalavimas, kad vidutinė paros KD₁₀ koncentracija neviršytų 50 µg/m³ daugiau kaip 35 dienas per metus, 2019 m., kaip ir ankstesniais metais, Mažeikiuose nebuvo pažeistas. 2019 m. Mažeikiuose vidutinė paros KD₁₀ koncentracija 50 µg/m³ viršijo 7 dienas (2018 m. – 17). Vidutinė metinė KD₁₀ koncentracija buvo 27 µg/m³ (ribinė vertė – 40). Palyginti su 2018 m., didžiausia nustatyta paros koncentracija sumažėjo 13 proc., vidutinė metinė koncentracija – 10 proc.

2019 m. vidutinė metinė SO₂ koncentracija Mažeikiuose siekė 10,4 µg/m³ ir, palyginti su 2018 m., padidėjo apie 1,8 karto.

2019 m. Mažeikiuose vidutinė metinė azoto dioksido koncentracija buvo 7 µg/m³, palyginti su 2018 m., nekito ir neviršijo ribinės (40 µg/m³) vertės. Maksimali NO₂ vertė siekė 62 µg/m³ ir, palyginti su 2018 m., sumažėjo 17 proc., tačiau ribinė vertė (200 µg/m³) neviršyta (7 lentelė).

2019 m. ozono (O₃) maksimali 8 valandų vidurkio vertė Mažeikių stotyje siekė 136 µg/m³. Nustatyta, kad 5 paras buvo viršyta 8 valandų ozono siektina vertė. Siektina vertė (120 µg/m³) neturi būti viršijama daugiau nei 25 dienas per kalendorinius metus, imant trejų metų vidurkį) taip pat buvo viršytas 3 dienas. Maksimali 1 valandos O₃ koncentracija Mažeikiuose siekė 146 µg/m³ (2018 m. – 147). Kaip ir ankstesniais metais, informavimo ir pavojaus slenksčiai nebuvo viršyti (7 lentelė).

Anot Aplinkos apsaugos agentūros, teršalų koncentracijos ore padidėjimai paprastai siejami su didesniais jų išmetimais arba nepalankiomis teršalų sklaidai meteorologinėmis sąlygomis. Kietosios dalelės gali būti tiesiogiai išmetamos į aplinkos orą (vadinamosios pirminės dalelės) arba susidaryti atmosferoje kaip antrinės dalelės vykstant cheminėms reakcijoms tarp tokių teršalų kaip sieros dioksidas, azoto oksidai, amoniakas ir lakieji organiniai junginiai. Pagrindiniai kietųjų dalelių šaltiniai dažniausiai yra antropogeninės kilmės: transporto keliamą taršą, pramonės, energetikos įmonių išmetimai, individualių namų šildymas, žemės ūkis. Palankias sąlygas teršalams kauptis sudaro ir tokie meteorologiniai reiškiniai kaip rūkas, dulksna arba labai silpnas lietus, jeigu jie stebimi esant silpnam vėjui. Stipresnis lietus ar vėjas dažniausiai išsklaido teršalus, patekusius į atmosferą, bet, kaip minėta aukščiau, kai kuriais atvejais kietųjų dalelių koncentracija padidėja dėl „pakeltosios“

taršos, kai nuo sausų, nešvarių gatvių ar šalikelių dulkes į orą pakelia ne tik pravažiuojantys automobiliai, bet ir vėjo gūšiai. Oro užterštumą mieste taip pat gali padidinti statybų, gatvių remonto, vamzdinių tiesimo darbai, dažnai atliekami nesilaikant aplinkosauginių reikalavimų. Pavasarinis ir rudeninis žolės bei atliekų deginimas miestuose ir priemiesčiuose, esant ramiems sausiems orams, taip pat yra vienas iš papildomų taršos kietosiomis dalelėmis šaltinių.

Pramonės įmonėms galimus taršos mažinimo būdus galima suskirstyti į dvi pagrindines kategorijas: taršos mažinimas ir kuro rūšies pakeitimas. Pavyzdžiui išmetamųjų dujų nusierinimas gali būti naudojamas taršai SO_2 mažinti, o filtrų sistemos gali būti diegiamos KD_{10} taršai mažinti. Perėjimas nuo anglies deginimo prie dujų gali labai stipriai sumažinti tiek SO_2 tiek KD_{10} kiekius.

IŠVADOS

1. Mažeikių rajono savivaldybės rodiklių reikšmės lyginant su Lietuvos vidurkio rodikliais pasiskirsto taip: 23 proc. rodiklių reikšmės yra geresnės už Lietuvos vidurkį (žalia zona), 72 proc. rodiklių patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią grupę (geltonoji zona), o 5 proc. rodiklių reikšmės yra prastesnės nei Lietuvos vidurkis (raudonoji zona), iš kurių detalesnei analizei, kaip prioritetinės sveikatos problemos, pasirinkti visi 3 rodikliai.

2. Analizuojant išvengiamo mirtingumo rodiklį per paskutinius penkerius metus (2015–2019 m.) – Lietuvoje, kaip ir Mažeikių rajone, šis rodiklis svyravo, tačiau visada buvo mažesnis už savivaldybės rodiklį. 2019 m. Mažeikių rajone išvengiamo mirtingumo rodiklis 16 proc. viršijo Lietuvos vidurkį.

3. 2019 m. Mažeikių rajone, žuvę ir sunkiai sužaloti dėl nelaimingų atsitikimų darbe buvo 4 vyrai. 25–34 m. ir 55–64 m. amžiaus grupėse sunkiai sužaloti buvo trys vyrai. Mirtinus sužalojimus darbe patyrė vienas vyras 35–44 m. amžiaus grupėje. Analizuojant 2019 m. nelaimingų atsitikimų darbe priežastis pastebima, kad daugiausiai sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe įvyko dėl eismo taisyklių pažeidimo sauskeliuose. Analizuojant sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe pasiskirstymą pagal ekonominės veiklos rūšis Mažeikių rajono įmonėse 2019 m. matyti, kad daugiausiai sunkių nelaimingų atsitikimų įvyko vandens tiekimo, nuotekų valymo, atliekų tvarkymo ir regeneravimo sektoriuje.

4. 2019 m. savivaldybės teritorijoje į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui, sudarė 17 770 kg. Šis rodiklis kasmet mažėja, bet visada viršija Lietuvos rodiklį. 2019 m. savivaldybės rodiklis 18 kartų viršijo Lietuvos vidurkį.

REKOMENDACIJOS

Siekiant geresnės Mažeikių rajono savivaldybės gyventojų sveikatos būklės, būtina nuolat plėtoti sveikatinimo veiklas:

Mažeikių rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biurui:

1. Didinti rajono gyventojų raštingumą sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo srityje, vykdant mokslu pagrįstos informacijos sklaidą bei atsižvelgiant į gyventojų, kuriems ši informacija teikiama, amžių, išsilavinimą, užimtumą bei sveikatos būklę.
2. Skatinti gyventojus aktyviai dalyvauti sveikatinimo veiklos renginiuose.
3. Stiprinti bendradarbiavimą tarp visų rajone esančių pirminių asmens sveikatos priežiūros įstaigų ir visuomenės sveikatos biuro vykdant prevencines programas.
4. Siekiant mažinti rajono gyventojų mirtingumą nuo kraujotakos sistemos ligų, aktyviai vykdyti informavimą apie galimybę dalyvauti širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje programoje.
5. Siekiant mažinti asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe skaičių, organizuoti mokymus darbdaviams bei darbuotojams, didelį dėmesį skiriant saugios aplinkos kūrimo darbo vietoje skatinimui, darbo saugos priemonėms bei poilsio režimo svarbai.
6. Informuoti visuomenę apie į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų poveikį sveikatai ir teikti rekomendacijas apie aplinkos taršos asmenines prevencines priemones.

Mažeikių rajono savivaldybės administracijai:

1. Tvirtinant prioritetinių krypčių sąrašą ir Visuomenės sveikatos specialiosios programos paraiškų priėmimą, įtraukti papildomas prioritetines kryptis, skirtas sveikos gyvensenos skatinimui, alkoholio ir tabako vartojimo mažinimui.
2. Didinti saugumą keliuose.
3. Skatinti visuomenės sveikatos ir asmens sveikatos priežiūros bei kitų sektorių bendradarbiavimą kompleksiskai sprendžiant savivaldybės gyventojų sveikatos problemas.
4. Inicijuoti ir organizuoti priemones, skatinančias aplinkos oro užterštumo mažinimą.

Mažeikių rajono savivaldybės asmens sveikatos priežiūros įstaigoms:

1. Siekiant mažinti rajono gyventojų mirtingumą nuo kraujotakos sistemos ligų, aktyviai vykdyti informavimą apie galimybę dalyvauti širdies ir kraujagyslių ligų prevencinėje programoje. Didinti gyventojų informatyvumą apie taikomas diagnostinės gydymo priemones, vykdomas prevencines programas ir skatinti jose dalyvauti.
 2. Skatinti ankstyvąją širdies ir kraujagyslių ligų diagnostiką, platinant mokslu pagrįstą informaciją apie širdies ir kraujagyslių ligas, šių ligų priežastis, pasekmes, prevenciją bei ankstyvuosius šių ligų diagnozavimo metodus.
 3. Siekiant mažinti mirtingumą nuo išvengiamų ligų – taikyti efektyvias prevencines, diagnostikos ir gydymo priemones bei numatyti naujas sveikatos politikos ir prevencinių programų veiksmų efektyvumo kryptis.
-